

© Смольський Л.П., Гумінський Ю.Й., Тихолаз В.О.

Смольський Л.П., Гумінський Ю.Й., Тихолаз В.О.

Вінницький національний медичний університет імені М.І. Пирогова, кафедра анатомії людини (вул. Пирогова, 56, м. Вінниця, Україна, 28018)

КАФЕДРА АНАТОМІЇ ЛЮДИНИ. ІСТОРІЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ

Історія кафедри нормальної анатомії Вінницького національного медичного університету імені М.І. Пирогова починалася з Вінницького філіалу Всеукраїнського медичного інституту (1930р.) та вечірнього виробничого медичного інституту (1932р.), де було відкрито курс анатомії людини студентам вечірнього і заочного відділень, на курсі викладав лікар С.М. Гаєвський. Зі створенням в 1934 році Вінницького медичного інституту для організації кафедри нормальної анатомії з Київського медичного інституту був запрошений доцент А.Я. Пивовонський, він з колективом викладачів організував кафедру анатомії, яка знаходилася в тісному приміщенні на території обласної лікарні імені М.І. Пирогова.

В 1936 році завідувачим кафедрою було обрано доц. М.К. Замятіна. Разом з ним на кафедрі працювали асистенти В.І. Шмулензон, Ясько (з 1939р.), С.С. Лівшиць, П.Х. Гайдук (з 1940р.). В 1939/1940 навчальному році кафедрі було виділене приміщення в новому морфологічному корпусі.

Під час німецько-фашистської окупації обладнання кафедри було знищено. З дня звільнення м. Вінниця від німецько-фашистських окупантів до 1949 року кафедрою продовжував завідувати доц. М.К. Замятін.

З 1949 року завідувачим кафедри по курсу був обраний професор А.А. Отелін.

В 1951 році кафедру очолив переведений з Кишинівського медичного інституту доцент В.Г. Український. Саме з його діяльністю на кафедрі розпочалася планова науково-дослідна робота, здійснювалося становлення викладацького колективу, оснащення препаратами та створення анатомічного музею.

Доцент В.Г. Український був фундатором порівняльно-анатомічного напрямку досліджень, активно залучав до наукових пошуків молодих викладачів. В 1954 році він захистив докторську дисертацію на тему: "Приспособительная изменчивость синовиальных влагалищ руки человека и передней конечности позвоночных животных". Звання професора В.Г. Українському було присвоєно в 1956 році (на фото - другий зліва, у першому ряду). Протягом 16 років колектив кафедри, очолюваний професором В.Г. Українським, про-

водив дослідження по темі: "Загальні закономірності морфогенезу і регенерації". Досліджувалися вени кисті, стопи, голови, вилочкової залози в філо- та ембріогенезі (Г.В. Терентьева, В.А. Корнійчук, О.М. Київська, Н.М. Козир), аорта (Г.О. Соколов), плечовий суглоб (аспірант П.П. Шапаренко), м'язи (А.М. Мартиросян, Л.П. Смольський, В.В. Слободянюк, А.М. Меліхов, Н.М. Сак, А.П. Крисюк), слъзозовий апарат (І.М. Хоревін), нервові закінчення (Ю.М. Лучанський), вилочкова залоза (Н.У. Тимчук-Причишина), епіфіз (А.В. Болдін). Дисертаційні дослідження Г.В. Терентьевої, О.М. Київської, Н.М. Козир, Г.О. Соколова, П.П. Шапаренко, Л.П. Смольського, В.А. Корнійчука, І.М. Хоревіна, Ю.М. Лучанського завершилися захистом дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук. У своїх дисертаційних роботах ці науковці розглядали питання еволюції окремих органів і систем хребетних тварин і людини, розвитку організму в ембріогенезі і постнатальному періоді. Серед учнів проф. В.Г. Українського - 10 кандидатів медичних наук і 4 доктори медичних наук. Професор В.Г. Український активно допомагав молодим викладачам, аспірантам, підтримував їх ініціативу. З 1967 по 1968 рік проф. В.Г. Український працював професором кафедри.

Серед аспірантів професора В.Г. Українського були П.П. Шапаренко, А.П. Крисюк, В.В. Слободянюк, С.М. Разін. У 1966 р. на кафедрі була захищена друга докторська дисертація - доцентом А.М. Мартиросяном: "Исследование начала и прикрепления групп сгибателей мышц предплечья и голени в возрастном и сравни-

На фото: доценти Хоревін І.М., Корнійчук В.А., Лучанський Є.М., Київська О.М., Терентьева Г.В.

тельно-анатомическом освещении". Третью докторську дисертацію захистила доцент Н.М. Козир в 1969 році: "Морфология поджелудочной железы у различных животных и результаты изучения развития и строения данного органа у человека".

З 1967 по 1973 рік кафедрою завідувала професор Н.М. Козир, з 1973 по 1974 рік - доцент В. А. Корнійчук, а в 1974-1977 рр. - професор Є.П. Цветов.

Загалом з 1951 по 1977рр. наукові дослідження співробітників кафедри продовжували здійснюватися по запропонованій професором В.Г. Українським тематиці. Були досліджені особливості формування кісткових структур, суглобів і м'язового апарата кінцівок у зв'язку з їх функцією. Вперше вивчені місця початку і прикріплення м'язів кінцівок у плодів, новонароджених та дітей раннього віку. Вивчення окремих органів і їх систем проводилося в еволюційному плані, в процесі пристосування організму хребетних тварин і людини до умов довкілля. Напрямок досліджень, запропонований проф. В.Г. Українським, був продовженням кращих традицій вітчизняної морфології, такий напрямок наукової роботи співробітників зберігся і під час завідування кафедрою професором Н.М. Козир, доцентом В.А. Корнійчуком та професором Є.П. Цветовим. Разом з тим працюючи в цей період на кафедрі групу викладачів - Б.Й. Коган, М.А. Березняк, В.Є. Філенко, В.О. Єрмольєв, Ю.М. Ковальов, Г.В. Терентьева, О.М. Київська, П.П. Шапаренко, Ю.М. Лучанський, Н.У. Причишина - вивчали вплив різних екстремальних зовнішніх факторів (гіпокінезія, гіперкінезія, вібрація) на особливості будови органів і систем організму інбредних тварин (щурі, миші), залежність реакції організму від його генотипу. В цьому відношенні досліджувалися на інбредних щурах і мишах: мозок, Г.В. Терентьева, Ю.М. Лучанський; селезінка, біла та чер-

вона кров, червоний кістковий мозок, лімфовузли; скелет, м'язи, внутрішні органи, О.М. Недорізанюк; нирки, В.Є. Філенко; печінка, В.О. Єрмольєв. Пізніше в цьому ж напрямку почали працювати асистенти Н.О. Степаненко і С.І. Гриценко. Дослідження Б.Й. Когана, В.О. Єрмольєва, В.Є. Філенка, М.А. Березняка, Н.О. Степаненко завершилися захистом кандидатських дисертацій. Наукові роботи Б.Й. Когана, В.Є. Філенка, В.О. Єрмольєва були удостоєні першої премії на Всесоюзному конкурсі молодих учених.

З 1977 до 1990 року кафедрою очолював професор О.Ю. Роменський. У цей період перейшли на іншу роботу М.А. Березняк, Б.Й. Коган, Ю.М. Ковальов, А.М. Мелехов, С.М. Разін, Ю. Лещук. Поряд з дослідженнями впливу на організм екстремальних факторів ряд співробітників кафедри почали вивчати під керівництвом проф. О.Ю. Роменського реакцію судинних стінок, будову мікроциркуляторного русла в зв'язку із змінною гемодинамікою та впливом деяких препаратів - В.О. Коваленко, О.А. Швирьов, Л.В. Фоміна, О.Д. Малащук, І.Д. Паламарчук, Ю.Й. Гумінський, С.І. Гриценко, В.А. Логвіненко, Ю.Г. Шевчук. Їх дослідженнями встановлено, що на стресову реакцію здійснюється спазм судин, який потім замінюється їх адаптивним розширенням, що супроводжується перерозподілом крові з її накопиченням у венозній частині русла. Доведено, що адаптація кровоносного русла проходить більш активно при ранньому застосуванні вазодилататорів. Кандидатські дисертації В.О. Коваленка, Ю.Й. Гумінського, Л.В. Фоміної, О.Д. Малащука, В.А. Логвіненко, Ю.Г. Шевчука були успішно захищені на засіданнях учених рад Києва, Сімферополя, Москви.

У подальшому, в 2006 році Л.В. Фоміна захистила докторську дисертацію: "Клітинні взаємодії в розвитку судин людини", Ю.Г. Шевчук, працюючи на кафедрі томографічної анатомії і оперативної хірургії, захистив докторську дисертацію: "Параметри ліквороутримуючих структур головного мозку юнаків і дівчат у нормі та при синдромі повторних пароксизмальних станів (комп'ютерно-томографічне дослідження)" (2014р.).

Співробітники кафедри, починаючи з 1958 року, брали активну участь у роботі всіх конференцій з питань вікової морфології, які проводила АПН колишнього Радянського Союзу, конференцій морфологів України, з'їздів бывшего Всесоюзного товариства анатомів, гістологів, ембріологів, I, II та III Українських з'їздів цього товариства. Кафедра анатомії інституту стала базою проведення I Українського з'їзду анатомів, гістологів та ембріологів (1980р.), X

Роменський О.Ю.

Шапаренко П.П.

сор П.П. Шапаренко.

Основним науковим напрямком кафедри стало "Вивчення закономірностей соматичної статури і фізичного розвитку людей Подільського етнотериторіального регіону України в пренатальному і постнатальному онтогенезі". Продовжувалась розробка тем, присвячених проблемам морфогенезу внутрішніх органів і серцево-судинної системи. Кафедра була в той період єдиною на Україні, співробітники якої розробляли проблеми соматичного статусу фізичного розвитку її населення.

У 2000 році надруковано монографію професора П.П. Шапаренка "Принципи пропорційності в соматогенезі". Науковий напрямок кафедри був узгоджений і підтриманий Європейською асоціацією антропологів. Започаткований на кафедрі антропологічний напрямок вивчення розвитку людини був перспективним щодо вирішення актуальних проблем охорони здоров'я на Україні. У розробці наукової програми кафедри брали активну участь члени студентського наукового гуртка, які проводили антропологічні обстеження мешканців міст і сіл області.

У викладацькій роботі колектив кафедри значне місце приділяє клінічному аспекту вивчення анатомії людини. Саме з урахуванням цього підготовлено методичні розробки, видані тематичні учбово-методичні посібники. Видавництво "Здоров'я" випустило 2-х-томний підручник анатомії (П.П. Шапаренко, Л.П. Смольський). Кафедра інтегрувала навчальний процес з клінічними кафедрами, читались спільні лекції з окремих питань, де професор-клініцист обґрунтовував важливість знань тієї чи іншої з анатомії теми на конкретних клінічних прикладах. Кафедрою розроблені комп'ютерні (біля 2000 питань) програми тестового контролю і навчання по всьому курсу дисципліни, ці програми впроваджено в навчальний процес.

Кафедра брала участь у створенні нового навчального плану з анатомії. З 25 викладачів кафедри 16 мають науковий ступінь (57%).

У 2002 р доц. Ю.Й. Гумінським захищена докторська дисертація на тему "Закономірності соматичних та сомато-вісцеральних пропорцій організму людини в нормі (антропометричне, ультразвукове та томографічне прижиттєве дослідження)". Його дослідженнями встановлені закономірності пропорційних взаємовідносин соматичних розмірів з параметрами (лінійні розміри, об'ємні показники) паренхіматозних органів черевної порожнини, на основі яких створено принципово новий метод моделювання індивідуальних параметрів внутрішніх органів у нормі.

Під керівництвом професора П.П. Шапаренка захищені докторські дисертації В.О. Фіщенко, Л.В. Фоміної, Ю.Г. Гумінського і 7 кандидатських дисертацій.

Колектив кафедри постійно працює над удосконаленням викладацької майстерності, в плани кафедри включена робота по комплектуванню кадрів через аспірантуру і докторантуру.

На кафедрі отримано 238 посвідчень на рацпропозиції, 17 авторських свідоцтв на винаходи (П.П. Шапаренко, О.М. Київська, Ю.Й. Гумінський, С.І. Грищенко, Л.В. Фомина, В.С. Школьніков). За участь у раціоналізаторській та винахідницькій роботі доц. О.М. Недорізанюк одержала Всесоюзну премію та звання Лауреата ВТВР СРСР, Золоту медаль ВДНГ УРСР, учасник ВДНГ СРСР.

Видана монографія Сравнительная анатомия й еволюция кровеносных сосудов сердца /Кульчицкий К.И., Роменский О.Ю. - К.: Здоров'я, 1985. - 176 с., яка відзначена премією акад. Богомольця.

Авторськими колективами кафедри видані учбово-методичні посібники та методичні рекомендації: анатомія нервової системи людини (українською та російською мовами: м'язова система людини); анатомія щелепо-лицьового відділу голови; нервова система; судинна система; також учбовий посібник - анатомія щелепо-лицьового відділу голови людини.

Методичні рекомендації з анатомії нервової та судинної системи щелепно-лицьового відділу голови людини відзначені Дипломом III ступеня ВДНГ УРСР.

На кафедрі активно працює студентський науковий гурток.

Функціонує створений ще в довоєнні роки анатомічний музей, в якому представлені поряд з препаратами (626), які використовуються в навчальному процесі, і унікальні препарати: сухі препарати м'язів кінцівок мавпи (проф. П.П. Шапаренко), осифікуючий міозит, розтини - копії препаратів М.І. Пирогова, корозійні препарати (доц. Л.П. Смольський), сухі препарати м'язової, судинної, нервової системи, вологі контрастно-пофарбовані препарати артерій та вен, вад розвитку нирок, травної системи, мозку та ін. (доц. О.М. Недорізанюк), артерії серця (проф. О.Ю. Роменський), підбірка препаратів плода людини у віковому аспекті, вади розвитку, виродливість плода людини (Н.У. Причишина).

З 2006 року по 01.02.2015 року кафедрою керував проректор з навчальної роботи ВНМУ професор Ю.Й. Гумінський, якого на основі погодження МОН України № 27 від 27.01.2015р. було переведено на посаду професора цієї кафедри. Під його керівництвом підготовлено 5 кандидатів наук, заплановано виконання ще трьох кандидатських дисертацій. Він також керує виконанням співробітниками кафедри трьох докторських дисертацій і чотирьох кандидатських. Керовані ним дослідники вивчають вади розвитку центральної нервової системи та динаміку соматичних змін органів та їх систем під впливом чинників зовнішнього середовища.

За час його керівництва в зв'язку зі збільшенням прийому до ВНМУ колектив кафедри збільшився до 33 осіб. На кафедрі в 2015 році працюють професори (Ю.Й. Гумінський, Л.В. Фоміна), виконуючий обов'язки професора (І.Д. Кухар), кандидати медичних наук, доценти (В.О. Тихолаз, В.О. Коваленко, Л.П. Смольський, В.А. Логвиненко, В.С. Школьніков, С.І. Гриценко, В.М. Шевченко, О.І. Башинська, О.В. Шипіцина, В.В. Стрій, В.М. Андрійчук). Серед викладачів кафедри асистенти без наукового ступеня О.С. Назарова, В.Ф. Мазченко, Н.А. Шпакова, Р.А. Бондарчук, Н.П. Очеретна, Р.В. Радьога, І.В. Булько, Р.В. Скорук, П.О. Стельмашук, Ю.В. Бойко, І.А. Рущька, О.П. Лопаткіна, Л.Л. Залевський, Т.В. Ходак, О.С. Дамзін. Допомогають в організації кафедри і забезпечують навчальний процес лаборанти О.І. Кабанов, Е.П. Бистрицька, І.М. Тяпкіна, Б.В. Трофанюк, Є.М. Редчиц, Д.П. Гончаренко, Є.І. Алієв.

Професор Ю.Й. Гумінський автор більше 150 наукових праць, 10 патентів на винаходи, підручника (в співавторстві) "Анатомія дитини" (І.І. Бобрик, В.С. Школьніков, С.Д. Москаленко, Ю.Й. Гумінський), посібників "Історія анатомії" і "Міжнародна анатомічна номенклатура". Ним зроблено суттєвий внесок у надання кафедрі сучасного вигляду, впровадженню комп'ютерного контролю підготовки студентів, навчально-методичному забезпеченню, залученню викладачів до наукових досліджень. Колектив кафедри проводить активну профорієнтацій-

ну роботу серед учнів шкіл Вінниччини та сусідніх областей. На кафедрі часто для майбутніх абітурієнтів проводяться тематичні екскурсії з демонстрацією експонатів анатомічного музею.

Викладацький склад кафедри активно проводить виховну роботу серед студентів. На кафедрі регулярно організуються виставки-конкурси малюнків студентів-художників аматорів з анатомічної тематики, предметні вікторини та участь їх переможців в республіканських анатомічних олімпіадах. Найбільш досвідчені викладачі є кураторами академічних груп, частина викладачів залучена до організації попередніх тестувань студентів перед проведенням державних ліцензованих іспитів Крок 1 і Крок 2 активно залучаються студенти до роботи студентського наукового гуртка.

На кафедрі створенні необхідні умови для самостійної роботи студентів в позаурочний час з видачею навчальних препаратів черговими лаборантами.

В інтер'єр та в організацію навчально-виховного процесу кафедри впроваджена концепція вдалого поєднання заходів з поглиблення інтересу студентів до опанування глибокими знаннями в чому особливу роль відіграють наочність викладання, залучення студентів до участі в самостійній роботі, в анатомічних вікторинах та олімпіадах (в т.ч. всеукраїнських), проведенні конкурсів анатомічних малюнків виготовлених студентами, конкурсах студентських робіт на щорічних наукових студентських конференціях. Студенти-гуртківці в 2013р. і 2014р. на Всеукраїнських олімпіадах з анатомії зайняли друге (2013 рік - Грищенко Дмитро) та третє місце (2014 рік - Голодюк Анастасія).

У приміщеннях кафедри, в її музеї розміщені стенди з експонованими в їх вітринах оригінальними препаратами значна частина, яких виготовлена співробітниками кафедри. Препарати постійно використовуються в навчальному процесі та демонструються під час профорієнтаційної роботи з екскурсантам-учням шкіл та медичних коледжів. Історія досягнень вчення про структуру різних систем організму людини на кафедрі

також проілюстрована численними репродукціями з робіт великих анатомів, які зробили суттєвий внесок в розвиток науки про будову тіла людини.

Творчий підхід до виготовлення тематичних кафедральних стендів-експозицій, галереї експонованих репродукцій з робіт класиків анатомії та тематики розділів: "Сухі препарати м'язової системи", "Будова кісток", "Пластична реконструкція голови", "Вроджені вади новонароджених", "Корозійні препарати", "Розвиток плодів та вплив негативних чинників зовнішнього середовища на їх формування", "Рентгенанатомія", "Порівняльна анатомія", "Корозійні препарати судинних систем внутрішніх органів" виявили професор Ю.Й. Гумінський, доценти В.М. Шевченко, Л.П. Смольський, В.С. Школьніков, С.І. Гриценко.

Методичне забезпечення комп'ютерного тестового контролю підготовки студентів створене доцентами В.О. Тихолазом, В.М. Андрійчуком, асистентом Л.П. Залевським та лаборантом кафедри Є.І. Алієвим. У монтажі багатьох експозицій музею допомагали студенти-учасники анатомічного кафедрального гуртка.

Художнє оформлення багатьох експозицій і тематичне їх насичення виконане доцентом С.І. Гриценком. Оригінальним є змонтована ним на натуральному скелеті та виготовлена з кольорової пластмаси артеріальна система з розгалуження багатьох її гілок. На кафедрі постійно функціонує виставка анатомічних малюнків виготовлених студентів першого і другого курсів.

З 1977р. на базі кафедри функціонувала "Школа юного медика", в якій навчалися учні 8-10 класів середніх шкіл Вінницької області. В 1980 році "Школа юного

медика" була трансформована в медико-біологічне відділення Вінницької малої академії наук (МАН). Першим керівником її медико-біологічного відділення був віце-президент Вінницької МАН, завідувач кафедри професор О.Ю. Роменський, який її очолював до 1990 року. З 1990 року по нинішній час це відділення успішно функціонує на базі кафедри анатомії, яке вже 25 років очолює учень професора О.Ю. Роменського доцент кафедри В.О. Коваленко. З 2006 року доц. В.О. Коваленко щороку одногосно обирався Президентом Вінницької МАН. Щороку в медико-біологічному відділенні цієї Малої академії навчається більше 50 учнів 9-11 класів ЗОШ Вінницької області, з них 2-3 займають призові місця на обласних та Всеукраїнських турнірах-конкурсах слухачів МАН.

На кафедрі виконуються докторські дисертації: доцентами В.С. Школьніковим "Закономірності розвитку структур спинного мозку людини в пренатальному періоді онтогенезу та при мальформації", В.О. Тихолазом "Закономірності розвитку моста та довгастого мозку в пренатальному періоді онтогенезу та при мальформаціях" та В.М. Андрійчуком "Вплив екзогенних факторів (суспільно-економічних, екологічних, геологічних, територіальних) на антропометричні параметри та фізіологічні показники осіб юнацького віку".

З 01.01.2010 року в.о. професора кафедри працює І.Д. Кухар, який раніше був старшим науковим співробітником ЦНДЛ університету. Тема захищеної ним докторської дисертації "Морфофункціональний стан аденгіпофізу та наднирникових залоз після локального впливу на шкіру тварин високої і низької температур".

Стаття надійшла до редакції 01.12.2015 р.

Смольський Леонід Павлович - к.мед.н., доц. кафедри анатомії людини Вінницького національного медичного університету імені М.І. Пирогова; +38 0432 53-35-18

Гумінський Юрій Йосипович - д.мед.н., проф. кафедри анатомії людини Вінницького національного медичного університету імені М.І. Пирогова; +38 0432 53-35-18

Тихолаз Віталій Олександрович - к.мед.н., доц. кафедри анатомії людини Вінницького національного медичного університету імені М.І. Пирогова; +38 0432 53-35-18

© Дерезюк А.В.

Дерезюк А.В.

Вінницький національний медичний університет імені М. Пирогова, кафедра соціальної медицини та організації охорони здоров'я (вул. Пирогова, 56, м. Вінниця, Україна, 21018)

ЛІКАР-ГУМАНІСТ СТЕПАН РУДАНСЬКИЙ

Резюме. У статті йдеться про лікарську діяльність Степана Руданського, більше відомого в Україні як поета-лірика й гумориста. Після закінчення Петербурзької медико-хірургічної академії він 12 років займав посаду міського лікаря Ялти. Своєю професійною майстерністю, гуманізмом і благодійністю він заслужив щире повагу місцевих мешканців.

Ключові слова: лікар, медико-хірургічна академія, карантин, діагностика, гуманізм, благодійність, спілкування.

Зі шкільної лави пам'ятаємо ім'я (нашого талановитого земляка) Степана Руданського - автора неперевершених гуморесок ("співомовок"), яскравих ліричних творів, відомого перекладача світової класики. Особливою популярністю і сьогодні користується поезія С. Руданського "Повій, вітре, на Україну", що здобула світове

визнання. Професор Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського Борис Хоменко зібрав переклади цього вірша 98 мовами світу [4]. Покладена на музику спершу самим автором тексту, а згодом композитором Людмилою Александровою, поезія стала улюбленою коштовною пісенною перлиною.